

або на вантажі повинні бути дробовими, що дозволить досягти адекватності навантажень стану дитини патологією.

Висновки. Біля 1–2% дітей дошкільного та шкільного віку страждають на порушення слуху. Це може бути обумовлено вродженими чи набутими патологіями, спадковими факторами.

Порушення органів слуху негативно впливають на функціонування вестибулярного апарату та загальну рухову активність дитини.

З метою реабілітації та соціальної адаптації дітей із порушеннями слуху доцільно використовувати сучасні методики адаптивної фізичної культури. Комплекс вправ кожної групи дітей має розроблятися індивідуально.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Долинський Б., Буховець Б., Погорелова О. Фізична терапія. Ерготерапія : навчальний посібник. Одеса : Університет Ушинського, 2022. 208 с.
2. Загальні принципи складання і зміст медичних реабілітаційних програм (Назва з екрану). URL: https://studopedia.com.ua/1_288129_zagalni-printsipi-skladannya-i-zmist-medichnih-reabilitatsiynih-program.html
3. Коренберг В. Б. Рухові завдання, рухові навички. *Гімнастика* : [збірник]. К., 1986. Вип. 1. С. 41–44.
4. Мухін В. М. Фізична реабілітація. К. : Олімпійська література, 2005. 471 с.

Інна ГУЗЬ

аспірантка 3 року навчання
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – **Ю. А. БОНДАРЕНКО**,
доктор пед. наук, професор

ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ПІДТРИМКИ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У статті висвітлено питання залучення дошкільників зі зниженим зором до художньо-продуктивної діяльності, як одного із засобу підтримки під час війни. Проведено науковий аналіз ступеня дослідження художньо-продуктивної діяльності фахівцями. Указано, що дана діяльність виступає потужним інструментом подолання кризових ситуацій у дітей з порушеннями зору. Конкретизовано, що колосальний вплив на особистість дитини даної категорії, на її подальший розвиток, навчання та соціалізацію мають різновиди художньо-продуктивної діяльності на відповідних заняттях або під час проведення самостійної художньої діяльності.

Ключові слова: художньо-продуктивна діяльність, дитина з порушеннями зору, засоби підтримки, слабозорі діти.

I. B. Huz. Artistic and productive activity as a means of supporting preschoolers with visual impairments during the war

The article highlights the issue of involving preschoolers with reduced vision in artistic and productive activities as one of the means of support during the war. A scientific analysis of the degree of research of artistic and productive activity by specialists was carried out. It is indicated that this activity is a powerful tool for overcoming crisis situations in children with visual impairments. It has been specified that a colossal influence on the personality of a child of this category, on his further development, education and socialization have varieties of artistic and productive activities in the relevant classes or during independent artistic activities.

Keywords: artistic and productive activity, a child with visual impairments, means of support, visually impaired children.

Постановка проблеми. Події, які відбуваються наразі в Україні, певною мірою торкаються всіх її громадян. Та особливо болісно переживають кризові ситуації та намагаються прийняти нову реальність, у яку потрапили, діти. Реакція дитини на травматичну подію залежить від цілого ряду факторів: вік, характер, ступінь тяжкості та близькості до дитини травматичної події, а також рівень підтримки, що отримується від членів сім'ї та друзів.

Діти з порушеннями зору знаходяться ситуації, коли кожен наступний вибух, крок у нове приміщення, звук повітряної тривоги викликають не тільки страх, розгубленість, тривогу, а й стан невизначеності. Такі діти мають обмежені можливості швидко реагувати та обробляти інформацію з довколишнього середовища. Тому, важливим є застосування засобів підтримки таких дітей під час війни, щоб мінімізувати у них наслідки психологічної травми.

Актуальність. Художньо-продуктивна діяльність в дошкільні роки є інструментом творення дитини як особистості та збереження її індивідуальності. Залучення дошкільників до цієї діяльності збагачує особистий та індивідуальний досвід дитини взаємодії зі світом, позитивно позначається на розвитку творчих здібностей, виробленню естетичних смаків, життєвої значимості. Під час художньо-продуктивної діяльності дошкільник здатний реалізувати свої ідеї та втілити творчі здібності самостійно від дорослого.

Вітчизняними та закордонними вченими встановлено, що художньо-продуктивна діяльність має неоціненне значення для розвитку особистості (Р. Архейма, В. Котляр, Г. Сухорукова, Є. Фльоріна). Своєрідності навчання дошкільників малюванню, ліпленню та аплікації

висвітлено в напрацюваннях Г. Григор'євої, Т. Дронової, Н. Дяченко, В. Інжестойкової, Н. Кириченко, Т. Комарової, В. Косминської, В. Котляра, Г. Підкурганної, Л. Редькіної, О. Трусової, Н. Халезової.

У дослідженнях багатьох науковців у галузі тифлопсихології тифлопедагогіки (Ю. Бондаренко, Л. Вавіна, Т. Дегтяренко, В. Кобильченко, Л. Куненко, О. Литвак, І. Моргуліс, С. Покутнева, Є. Синьова, Л. Солнцева) зазначається, що художня діяльність здійснює корекційний вплив на розвиток особистості дитини з особливостями зору, тому що у неї розвиваються почуття, сприймання, уява, творчі здібності, креативне мислення, впевненість у силах своїх, які допомагають даній категорії дітей відчувати себе більш впевнено, розвиваються навички спілкування тощо. Різновиди художньо-продуктивної діяльності мають колосальний вплив на особистість дошкільника з порушеннями зорового аналізатору, подальший його розвиток, становлення та соціалізацію.

Дослідниця І. Гудим виділяє, що матеріал образотворчої (художньо-продуктивної) діяльності за умови спеціальної організації може стати дієвим корекційним засобом. Адже, дана діяльність має значний колосальний потенціал, що спрямований на корекцію сенсомоторики, просторового орієнтування, а також сприяє вихованню художнього світосприймання, творчому зростанню особистості.

Діти, які бачили війну, – інші. Деякі з них бояться грому, хтось малює руїни, інші втрачають рівновагу або бояться розлучитися з мамою навіть ненадовго. Адже, ми не можемо змінити того, що сталося, але підтримка й тепле людське спілкування здатні змінити те, як дитина переживає досвід війни, та повернути їй відчуття захищеності. Тому, необхідно постійно стимулювати та підтримувати у дитини з порушеннями зору інтерес до занять з художньо-продуктивної діяльності, формувати усвідомлення важливості цього процесу, а також викликати у неї позитивні емоції, що конче необхідні під час війни в нашій країні.

Мета статті є висвітлення впливу художньо-продуктивної діяльності в цілому на стан дитини з порушеннями зору під час війни.

Виклад основного матеріалу. Звук повітряної тривоги чи вибухів, незнайомий простір, нові обставини викликають страх і тривогу в усіх дітей, а особливо у дітей з порушеннями зору. Під час війни діти втрачають базове відчуття безпеки, а це суттєво впливає на їхній

настрій, емоційний стан, здатність навчатися та взаємодіяти. Натомість загальноприйнятий керований шаблон поведінки, встановлений порядок та зрозумілий розклад даються дітям з порушеннями зору відчуття безпеки.

Одним із способом повернути спокій та рівновагу дитині з порушеннями зору, наскільки це можливо, є художньо-продуктивна діяльність. В ході даної діяльності вихованець здатен втілити свої переживання, ідеї та реалізувати творчі здібності. Незалежно від віку людини, творчість заспокоює, знімає стрес та допомагає відволікатися від жахів, які зараз змушені бачити щодня.

Основним завданням художньо-продуктивної діяльності дітей досліджуваного віку є емпіричне та чуттєве пізнання світу; виховання пізнавальної та творчої діяльності, спрямування на естетичне сприйняття перемінності й різноманітності світу, його краси; осягнення краси у всіх її проявах, а також естетичних рис предметів та об'єктів, що оточують; характеристика та унікальність, що передаються яскравими кольорами, цікавими формами, мотивами, картинами, малюнками; включення дитини до світу мистецтва.

Зміст навчання слабозорих вихованців художньо-продуктивної діяльності полягає у підтримці своєчасному психічному та індивідуальному розвитку та розвитку загальних здібностей. У той же час, провідним завданням навчання даної діяльності є творення мотивів образотворчої діяльності, з тим що мотиваційний механізм як система спонукальних чинників, що стимулюють і скеровують поведінку об'єктів, можна вважати визначальним фактором життєдіяльності творчої особистості. Крім того, до основних завдань запропонованої діяльності належать також формування здатності до сприйняття навколишнього світу, розвиток уяви, утворення власне образотворчих дій, естетичне виховання. У навчальній основі художньо-продуктивної діяльності вирішуються так само й корекційні завдання: розвиток зорового сприймання та включення його у полісенсорну діяльність, просторової орієнтації, дрібної моторики рук, творення, уточнення та корекція уявлень про довколишнє середовище тощо (І. Моргуліс, Л. Солнцева).

В закладі дошкільної освіти художньо-продуктивна діяльність задовольняє необхідність дітей у самовираженні і є одним із видів діяльності, якій вихованці віддають найбільшу перевагу. Опановуючи

різновиди художньо-продуктивної діяльності – малювання, ліплення, аплікацію, дошкільнята мають можливість відображати враження від навколишнього світу. Це дозволяє їм активно і творчо виразити свій життєвий досвід, своє розуміння предметів, явищ, подій, емоційне ставлення до них.

Малюнок є феноменом дошкільного дитинства, формою та засобом налагодження спілкування з іншими людьми, однолітками, формою самопрезентації в соціумі, самовираження, самоствердження, картиною світу та приносить дітям задоволення.

Навчання дітей даної категорії малювання розглядається як підготовка руки та ока до письма, а також перший крок у процесі навчання образотворчому мистецтву. Дошкільник опановує олівець, фломастер, фарби і використовує їх для створення справжніх зображень. Лінія, форма, колір, композиція – засоби виразності для дітей у малюванні. Слабозорий дошкільник створює образ частинами, застосовуючи різноманітні форми. Експресія отримується за допомогою своєрідних деталей, ознак та залежить від розвитку у дитини уяви, образного сприймання, тих умінь та навичок, які вихованець набуває в процесі навчання – оволодіння фломастером, олівцем, кольоровою крейдою тощо. При цьому виразність іноді з'являється несподівано для дитини. Образ у малюнку буває примітивним та він близький дитині, схоплюється нею як «живий», особливо привабливий для неї самої. Намагаючись зробити малюнок гарним, яскравим, дошкільник часто використовує в роботі його декоративність, прагне до певних кольорів. Адже, колір у дітей досліджуваної категорії викликає емоційне ставлення до реалістичного чи казкового образу.

Одним із засобом, який допомагає подолати стрес, є малювання. Наприклад, малювання простим олівцем відкриває почуття, сприяє концентрації та дозволяє дітям проявити почуття; малювання кольоровими олівцями та фарбами подарують відчуття свободи, адже діти можуть експериментувати з кольорами та винаходити нові. Загалом психологічний вплив різних видів творчості є настільки яскраво вираженим, що одержує все більше поширення у якості терапії.

Сучасні підходи до педагогічної підтримки образотворчої діяльності вихованців з порушеннями зору узгоджені з діагностичними, корекційно-розвивальними, арт-терапевтичними можливостями, потенціалом для сенсомоторного розвитку, соціалізацією дитини,

гармонізацією її відносин із суспільством, збереження здоров'я та розвитку інтелектуальної, емоційно-чуттєвої, діяльнісної, мотивів та потреб, соціально-комунікативної сфер особистості, збагаченням досвіду творчих дій з матеріалами.

Ліплення – різновид скульптури, який забезпечує роботу з різними матеріалами. Пластичність – основний засіб виразності ліплення. Завдяки еластичності матеріалу дошкільник з особливостями зором відтворює динаміку рухів, тому що форма поінакшує свої обриси під впливом пальців, фігурка здобуває різних поз, поворотів, нахилів тощо. Дійсність об'єму, відчуття його кінчиками пальців, долонями сприяють завзятим діям дитини з виліпленою фігуркою. Вона може легко переміщати її в просторі, роздивлятися, обстежувати її з усіх боків.

Важливу роль у ліпленні відіграє сюжет. Задуманий предмет, фігурка стає для дитини іграшкою, до якої вона ставиться як до живої істоти. У процесі гри дошкільник взаємодіє з нею як у справніх життєвих обставинах.

Ліплення як різновид художньо-продуктивної діяльності дітей досліджуваної категорії цілеспрямоване на розвиток перцептивної сфери дитини, уявлень про форму, будову, пропозиції, динаміку та пластику предметів, реалізацію її природної потреби в ініціативній, самостійній, активній творчості, задоволенні особистих інтересів у комунікації, грі.

Аплікація має свою оригінальність, яка окреслюється в специфіці зображення та техніці виконання. Зображення в аплікації більш умовне, відносно з іншими видами площинного зображення – малюнком, живописом. Це контурно-силуетне зображення на площині. Більш узагальнена форма, практично без деталей. Аплікація створює унікальний декоративний ефект. Іноді для прикраси приміщення використовують вирізані форми. В дизайні одягу та панно використовують аплікаційні вирізки з тканини, шкіри та хутра.

Процес виконання аплікації нараховує два етапи: вирізання або обривання окремих форм і кріплення їх до тла. Зрідка вирізані частини не до кінця кріпляться до фону, і аплікація створюється частково об'ємною. Це надає образу більшої виразності.

Завдяки своїй узагальненості та декоративності аплікація особливо доступна для слабозорих дошкільнят. Започаткування силуетних

зображень зобов'язує великої роботи думки та фантазії, затим що відсутні у силуеті деталі, які іноді є основними характеристиками предмета. Аплікація сприяє формуванню та розвитку багатьох особових якостей особистості, її психічних і естетичних можливостей.

В умовах художньо-продуктивної діяльності у дітей з особливостями зору утворюються складні художньо-естетичні образи. При цьому творення таких образів має системний характер і реалізується при опорі на слухові, тактильні, кінестезичні й інші сенсорні функції, включно із залишковим зором. Важливе компенсаторне значення має полісенсорна основа сприйняття реальності й просторово-орієнтовної діяльності даної категорії дітей. Все це є значущим джерелом отримання дітьми естетичної інформації з навколишньої реальності.

Оволодіваючи художньо-продуктивною діяльністю, слабзорий дошкільник вчиться увиразнювати в реальному предметі ті сторони, які можуть бути відтворені в тій чи іншій формі. У вихованця утворюється вміння варіативно користуватися виражальними засоби та знаряддя, з'являються узагальнені способи зображення об'єктів довколишнього світу.

В ході художньо-продуктивної діяльності педагог продукує вміння вихованців сприймати колір, бачити і сприймати світ очима художників, виступати художником у процесі спілкування з кольором, використовуючи його у власній художньо-продуктивній діяльності. Колір постає значущою ознакою світу та себе в ньому.

Корекційно-педагогічна робота спрямована на те, щоб навчити вихованців з особливостями зору бачити прекрасне в навколишньому, у природі, житті, у суспільних відносинах людей, емоційно розширити індивідуальність дитини, якій багато чого недосяжно для безпосередньо чуттєвого сприйняття реальності. Важливо познайомлювати дітей даної категорії з соціальною дійсністю, творами мистецтва, художньою практикою та залучити їх до джерел народної культури. Слід організувати умови для того, щоб слабзорі діти досліджуваного віку вчилися емоційно реагувати на красу навколишнього, виявляти, бачити, сприймати, відчувати і цінувати цю красу, прагнути відтворювати її в естетичних діях, іграх, на заняттях з художньо-продуктивної діяльності, під час самостійної художньо-продуктивної діяльності, називати належними словами та змальовували особисті уявлення від

неї за допомогою різних матеріалів і зображувальних технік, переживати почуття натхнення, здивування, радості, творчої ейфорії, самоцінності.

Отже, художньо-продуктивна діяльність виконує виняткову роль у розвитку та вдосконалюванні особистості слабозорих дошкільників. Цей вид мистецької діяльності надає широкі можливості для формування розвиненої особистості дитини з особливостями зору, корекції та усунення недоліків, зумовлених виключенням або значним обмеженням використання зорового аналізатора, інтеграції вихованця в сучасне суспільство, формування її як творчої, сучасної особистості. Крім того, художньо-продуктивна діяльність дозволяє зайти у підсвідомість в обхід захисних механізмів й прожити, вивільнити почуття, навіть не проговорюючи їх. Саме, вчасна кризова психологічна допомога із залученням даної діяльності дозволяє дуже ефектно запобігти розвитку посттравматичного синдрому.

Висновок. Художньо-продуктивна діяльність в дошкільні роки є не тільки засобом становлення дитини як особистості та збереження її індивідуальності, а й засобом підтримки в стресових ситуаціях. Це невід'ємна частина освітньо-виховного процесу, безпосередньо цілеспрямована на формування вміння сприймати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх галузях діяльності людини. Художньо-продуктивна діяльність підсилює внутрішні ресурси дитини так, що сама дитина відіграє, вималює, відіграє свій біль, а відтак, зцілиться. Адже, діти творять спонтанно, не заради результату. Їх зцілює сам процес.

Художньо-продуктивна діяльність є художнім відображенням дійсності в образах, що сприймаються за допомогою зору. Дана діяльність, відбиваючи реальну дійсність, розширює можливості інтелектуальної діяльності дітей, виконує пізнавально-виховальні функції, корегує емоційну сферу, сприяє формуванню у дітей певних соціально позитивних ціннісних орієнтацій. Художньо-продуктивна діяльність відображає діяльність у наочних образах, відтворює об'єктивно наявні властивості реального світу: об'єм, колір, просторовість, матеріальну формулу предмета, світлоповітряне середовище тощо. Проте, ця діяльність допомагає зобразити не тільки те, що доступне безпосередньо зоровому сприйняттю, але й передає розвиток подій у часі, певну фабулу, розгорнуту оповідь. Вона розкриває духовний склад людини, її психологію.

Художньо-продуктивна діяльність здійснює корекційний вплив на розвиток особистості дитини з особливостями зору, тим що у цієї дитини розвиваються сприймання, уява, почуття, креативне мислення, творчі здібності, рішучість у своїх силах, що допомагає вихованцю почуватися впевненіше, розвиваються його здібності спілкування тощо. Колосальний вплив на особистість дитини даної категорії, на її подальший розвиток, навчання та соціалізацію мають різновиди художньо-продуктивної діяльності на відповідних заняттях або під час проведення самостійної художньої діяльності.

Перспектива дослідження полягає в обґрунтуванні видів художньо-продуктивної діяльності для розвитку дошкільника за зниженим зором.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти / М-во освіти та науки України. URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Vazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 28.04.2021).
2. Гагаріна Н. П. Художньо-продуктивна компетенція дошкільників. Діти і картини : навч.-метод. посіб. Кропивницький : КЗ «КОІППО ім. Василя Сухомлинського», 2017. 48 с.
3. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей : навч. посібн. Київ : Кондор, 2006. 200 с.
4. Методичні рекомендації до оновленого Базового компонента дошкільної освіти. / М-во освіти та науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/0be/86b/6050be86b4f68482865820.pdf> (дата звернення 29.04.2021).
5. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручник / за ред. Г. В. Сухорукової. Київ : Видавничий дім «Слово», 2010. 376 с.
6. Особливості розвитку особистості з порушеннями зору / Л. С. Вавіна, І. М. Гудим, С. М. Кондратенко, К. С. Довгопола, Л. А. Нафікова. Київ : Педагогічна думка, 2012, 132 с.
7. Половіна О. Дитина в світі мистецтва. *Дошкільне виховання*, 2021. №2. С. 3-8.
8. Про освіту : Закон України від 05 вер. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
9. Синьова Є. П. Тифлопедагогіка. Теорія навчання та виховання сліпих та слабозорих дітей. Київ : Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова, 2009. 325 с.
10. Синьова Є.П. Тифлопсихологія : підручник. Київ : Знання, 2008. 365 с.
11. Шевчук А. Мистецька освіта дітей. Традиції та інновації в оновленому БКДО. *Дошкільне виховання*, 2021. № 4. С. 20-23.